

การศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว ในชุมชนเกษตร พื้นที่ศึกษาชุมชนบึงกาสาม อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี

กิตติศักดิ์ วิทยาโกมลเลิศ *

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

Kitisak@mail.rmutt.ac.th

ภดารี กิตติวัฒนาวณิช *

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

Phadaree_k@rmutt.ac.th

โสพิศ ชัยชนะ *

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

Sopit_ch@rmutt.ac.th

บทคัดย่อ

สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงและสูญเสียพื้นที่เกษตรเป็นพื้นที่เมือง เป็นสิ่งที่สังคมไทยกำลังประสบ การรักษาความหลากหลายทางวัฒนธรรม รักษาสังคมภาคเกษตรไว้ควบคู่กับสังคมเมือง ให้เป็นสังคมที่สามารถเกื้อกูล และช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ จึงเป็นหนทางของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่แท้จริง

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจข้อมูลทรัพยากรทางการท่องเที่ยว และนำเสนอศักยภาพของพื้นที่ เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนบึงกาสาม ซึ่งเป็นพื้นที่ชุมชนเกษตรกรรมในเขต “ทุ่งหลวงรังสิต” ที่ประสบกับการรุกคืบเข้ามาของพื้นที่เมือง การพัฒนาชุมชนจากการท่องเที่ยว ที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทตัวตนของชุมชน จึงเป็นทางออกหนึ่ง ที่จะช่วยแก้ไข และเตรียมการรับมือปัญหาที่เกิดขึ้น ช่วยอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมแห่งนี้ไว้ โดยการวิเคราะห์ผ่านแนวคิดการวิเคราะห์ จุดแข็งและจุดอ่อน ด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ (SWOT Analysis) และ การวิเคราะห์ศักยภาพองค์ประกอบด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ (5A)

* อาจารย์

ผลจากการศึกษาทำให้ทราบถึงแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนเกษตรกรรมที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตโดยเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ 1. รักษาตัวตนที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ 2. การสร้างแรงดึงดูดทางการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับศักยภาพ และแนวโน้มนการท่องเที่ยวในสังคม 3. การสร้างพื้นที่รวมใจเพื่อสร้างความเชื่อมั่นทั้งกับนักท่องเที่ยว และของชุมชนเอง

คำสำคัญ: ความหลากหลายทางวัฒนธรรม การพัฒนาการท่องเที่ยว การพัฒนาที่ยั่งยืน ชุมชนพื้นถิ่น

A Study on Tourism Development of Bungkasam Agricultural community, Nongsua District, Pathum Thani Province

*Kitisak Witthayakomonlert **

*Faculty of Architecture, Rajamangala University of Technology Thanyaburi
Kitisak@mail.rmutt.ac.th*

*Phadaree Kittiwattanawanich **

*Faculty of Architecture, Rajamangala University of Technology Thanyaburi
Phadaree_k@rmutt.ac.th*

*Sopit Chaichana **

*Faculty of Architecture, Rajamangala University of Technology Thanyaburi
Sopit_ch@rmutt.ac.th*

Abstract

Circumstances of losing agricultural land to urban expansion have been considered as one of the main problems Thailand is currently facing. Preserving cultural diversity and making agrarian society

* Lecturer

develop along with urbanization together would create a mutualistic society that can undoubtedly lead to a sustainable development.

This study is based on a research survey on tourism resources, in order to present a potential of tourism development for Bung Ka Sam, an agricultural community, which is a part of Thung Luang Rangsit, Pathum Thani Province. The study discovers that the community is currently affected by rapid urban expansion. So as to solve the problem, making the community become a tourism community that corresponds soundly to its social context would in one way be helping handle the problem as well as preserving the true nature of agricultural community. This study will be analyzing strengths and weaknesses and determining the potential components of tourism in the area.

The results of the study showed that tourism development in the agricultural community was related to the people's ways of life. The development of tourism would 1) maintain a unique identity of the area. 2) potentially attract tourists to the tourist attraction - and shape tourism trend in the area. 3) build the confidence measures for tourist destination choice and the community itself.

Keywords: Cultural diversity, Tourism development, Sustainable development, Local community

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจากภาคเกษตรเป็นพื้นที่เมือง เป็นสิ่งที่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศกำลังพัฒนาในปัจจุบันรวมทั้งประเทศไทย พื้นที่ที่มีศักยภาพในการเพาะปลูกถูกรุกกล้ำด้วยกระบวนการกลายเป็นเมือง สร้างความเปลี่ยนแปลงกับชุมชนท้องถิ่นที่มีพื้นฐานจากการทำเกษตรกรรม ทั้งด้านสภาพแวดล้อม การดำรงชีวิต วัฒนธรรมท้องถิ่น และอัตลักษณ์ ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นสลายรวมอัตลักษณ์ และความหลากหลายของวัฒนธรรมในสังคมลง ซึ่งขัดกับแนวคิดการรักษา “ความหลากหลายทางวัฒนธรรม” (cultural diversity) ที่ดุลยภาพของสังคมที่เข้มแข็งนั้นย่อมเกิดจากการรักษาความหลากหลายทางวัฒนธรรม ที่สามารถเกื้อกูล แลกเปลี่ยน และช่วยเหลือกันได้ การรักษาวรรณธรรมท้องถิ่นไว้ควบคู่กับสังคมเมืองเพื่อเกื้อกูล แลกเปลี่ยน และช่วยเหลือกัน

จึงเป็นหนทางของการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังเช่นแนวคิด “การพัฒนาที่ยั่งยืนมีลักษณะเป็นการบูรณาการ (integrated) คือ ทำให้เกิดเป็นองค์รวม (holistic) หมายความว่าองค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะต้องมาประสานกันครบองค์ และมีลักษณะอีกอย่างหนึ่ง คือ มีดุลยภาพ (balance)” (ป.อ.ยุตโต 2541, ไม่ปรากฏเลขหน้า อ้างถึงในเอกสารประกอบการประชุมประจำปี 2546 การพัฒนาที่ยั่งยืน 2546, 4)

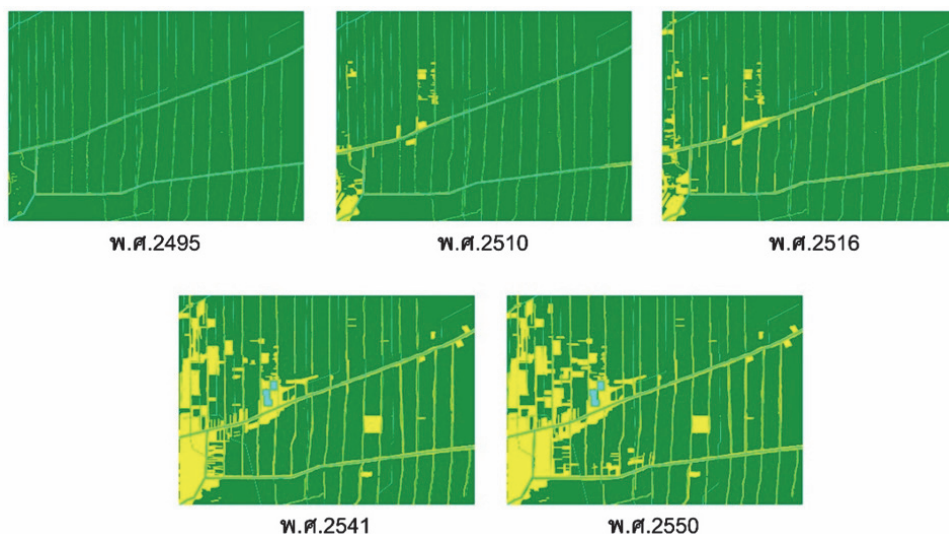
ชุมชนบึงกาสามเป็นพื้นที่ชุมชนเกษตรกรรมมายาวนานเป็นส่วนหนึ่งของ “ทุ่งหลวงรังสิต” ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ได้ทรงพัฒนาให้ชุดกลุ่มคลองรังสิตประยูรศักดิ์ทั้งฝั่งเหนือและฝั่งใต้ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2433 เพื่อพัฒนาพื้นที่เพื่อทำการเกษตรเป็นไร่ขนาดใหญ่ที่มีระบบชลประทาน ตั้งอยู่ตอนเหนือของกรุงเทพมหานคร ด้านตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา

ไปจนถึงอำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก ถือเป็นพื้นที่เกษตรกรรมจากการทำนา และทำสวน ที่มีผลผลิตที่หลากหลาย มีชื่อเสียงทั้ง ข้าว ส้ม กล้วย ทุเรียน พืชผัก ไม้ดอกไม้ประดับ แต่ในปัจจุบันชุมชนบึงกาสาม ได้รับผลกระทบจากสภาพสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งภัยแล้ง ปัญหาน้ำท่วม คุณภาพดินที่เสื่อมลง ปัญหาแมลงศัตรูพืช และการรุกรานเข้ามาของพื้นที่เมือง ชาวชุมชนท้องถิ่นประสบกับความยากลำบาก หลายคนยอมขายที่ดิน ย้ายออกนอกพื้นที่ ชุมชนเกษตรกรรมในพื้นที่บึงกาสามที่มีความเป็นมายาวนาน มีคุณค่า และมีชื่อเสียง จึงกำลังอยู่ในสถานการณ์ความเสี่ยงต่อการเปลี่ยนแปลงที่มีผลการสูญสลายในอนาคต

การพัฒนาชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเป็นทางออกหนึ่ง ที่อาจช่วยอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมแห่งนี้ไว้ จากการสร้างรายได้เสริม และเสริมสร้างความภาคภูมิใจให้กับชาวชุมชน ด้วยการเสนอทิศทางการพัฒนาที่เหมาะสม สอดคล้องกับตัวตนที่เป็นอยู่จะช่วยให้ และเตรียมการรับมือปัญหาที่เกิดขึ้น และพัฒนาเป็นความยั่งยืนของชุมชน และด้วยสถานการณ์การท่องเที่ยวชุมชนในปัจจุบัน เป็นรูปแบบที่กำลังได้รับความนิยม และได้รับ

ความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ แนวโน้มการท่องเที่ยวของสังคมและโลกหันกลับมาสนใจแหล่งท่องเที่ยวที่มีชีวิตชีวา มีความเป็นกันเอง แตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวที่เน้นแต่ธุรกิจ การพัฒนาชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวจึงเป็นทางออกหนึ่ง ที่อาจช่วยอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมแห่งนี้ไว้ได้ อย่างไรก็ตาม วิธีแห่งความยั่งยืนย่อมมาจาก การกำหนดทิศทางในการพัฒนาที่เหมาะสม สอดคล้องกับตัวตน สัมพันธ์กันทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม เกิดจากมีความรู้ ความเข้าใจ และแบ่งหน้าที่กันทำงาน เชื่อมโยงกัน ไม่ซ้ำซ้อนขัดแย้งกัน ซึ่งจะช่วยให้เตรียมการรับมือปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนต่อไปในอนาคต

บทความนี้พัฒนาจากงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ (action research) บนแนวคิดการอนุรักษ์คุณค่าของ “**ความหลากหลายทางวัฒนธรรม**” กับ “**การพัฒนาที่ยั่งยืน**” โดยมีวัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อสำรวจข้อมูลทรัพยากรทางการท่องเที่ยว และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ เพื่อพัฒนาเป็นแนวทางการพัฒนาท่องเที่ยวในชุมชนเกษตร

ภาพที่ 1 แสดงทิศทางการขยายตัวของพื้นที่เมือง ในพื้นที่เกษตรทุ่งหลวงรังสิต
ที่มา: กิตติศักดิ์ วิทยาโกลเลตและคณะ 2550

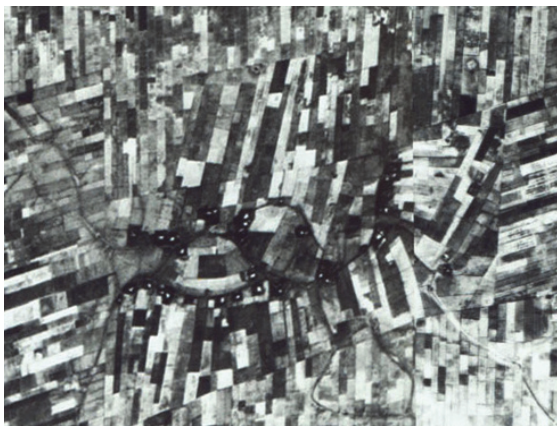
โดยมีกรอบแนวความคิดในการศึกษา ที่เริ่มต้นศึกษาคุณค่าใน “**บริบทของชุมชนเกษตร**” ในท้องถิ่น เพื่อค้นหาตัวตนอันเป็นเอกลักษณ์ และควรรักษาไว้ จากนั้นจึงวิเคราะห์ถึง “**ศักยภาพของพื้นที่**” ในการรองรับการท่องเที่ยว” ทิศทาง และกระแสนิยม เพื่อนำมาบูรณาการพัฒนาเป็น **แนวทางการพัฒนาท่องเที่ยวในชุมชนเกษตร** ต่อไป

แผนภูมิที่ 1 แสดงกรอบแนวความคิดการวิจัย
ที่มา: กิตติศักดิ์ วิทยาโกลเลศ 2561

บริบทของชุมชน

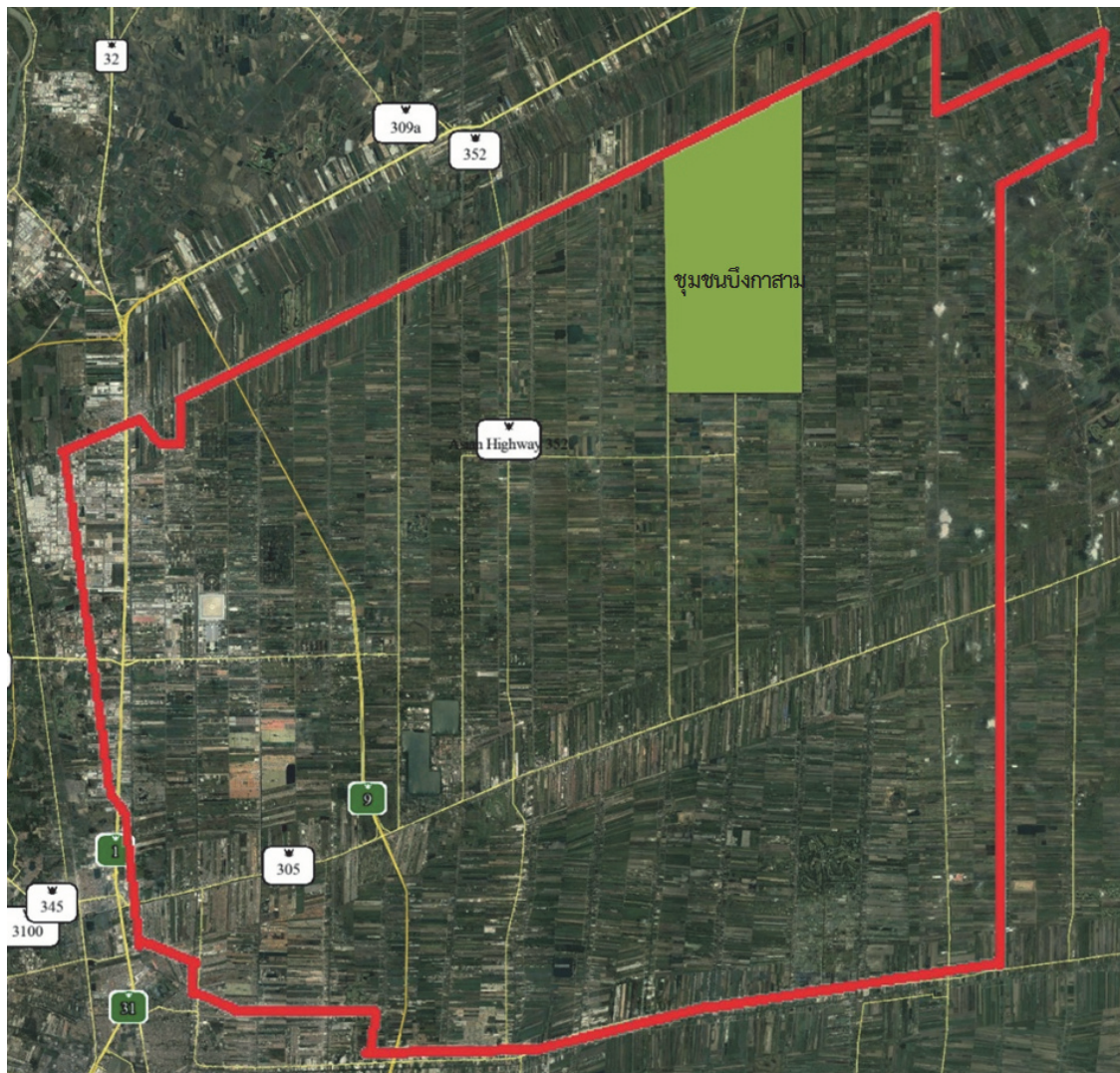
ชุมชนบึงกาฬสาม ตั้งอยู่ในบริเวณตำบลบึงกาฬสาม อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี เป็นตัวอย่างของชุมชนท้องถิ่นที่มีพัฒนาการจากการทำเกษตรกรรมมายาวนานกว่า 129 ปี โดยพื้นที่ชุมชนบึงกาฬสามเป็นส่วนหนึ่งของ “ทุ่งหลวงรังสิต” ซึ่งเป็นพื้นที่พัฒนาเพื่อการเกษตรกรรมมาจากสภาพดั้งเดิมของพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มต่ำมาก มีปัญหาการระบายน้ำที่ไม่สะดวก ทำให้ไม่เหมาะสมที่จะตั้งถิ่นฐานทำมาหากิน พื้นที่ส่วนใหญ่จึงถูกทิ้งให้รกร้างว่างเปล่า จนกระทั่งมีการพัฒนาการขุดคลองรังสิตฯ เมื่อปี พ.ศ. 2433 จึงพัฒนาเป็นที่ราบขนาดใหญ่ที่มีระบบชลประทานเพื่อการเกษตร มีพื้นที่รวมทั้งสิ้นประมาณ 840,000 ไร่ (คลอง สุนทรวาณิชย์และคณะ 2538) และมีการจัดสรรที่ดินเพื่อใช้ปลูกข้าว มีการตั้งถิ่นฐานของชุมชนกระจัดกระจายไปตามริมฝั่งคลอง ประชากรเริ่มอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานทางตอนใต้ก่อนแล้วค่อยกระจายขึ้นไปทางตอนเหนือของทุ่งรังสิต โดยมีคลองเป็นปัจจัยนำในการตั้งถิ่นฐานในช่วงแรกของการบุกเบิกพื้นที่

ภาพที่ 2 แสดงลักษณะการตั้งบ้านเรือนกระจาย
ที่มา: ภาพถ่ายทางอากาศชุมชนในทุ่งรังสิตปี พ.ศ. 2495

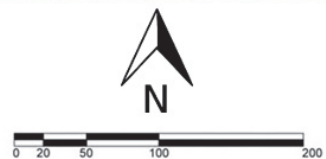

ภาพที่ 3 แสดงลักษณะบ้านเรือนที่ปลูกกระจ่าย เพื่อทำการเกษตรตามลำน้ำ
ที่มา: เอนก นาวิกมูล 2551

ภาพที่ 4 ภาพถ่ายดาวเทียม แสดงลักษณะสภาพภูมิศาสตร์บริเวณพื้นที่ทุ่งหลวงรังสิต และชุมชนบึงกาสาม

ที่มา: <http://earth.google.com> (สืบค้น 18 กันยายน 2561)

มีสภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบต่ำ การใช้ที่ดินส่วนใหญ่เพื่อการทำเกษตรกรรม คือ นาข้าว ไม่มีการปลูกพืชผักหรือผลไม้อื่น บริเวณที่มีประชากรกระจุกตัวอยู่หนาแน่นคือบริเวณคลองซอยที่ 6 และคลองซอยที่ 7 ฝั่งใต้คลองรังสิต ซึ่งเป็นศูนย์กลางของตลาดขนาดใหญ่ นอกจากนั้นก็จะกระจายอยู่ในบริเวณริมคลองซอยอื่น ๆ ที่ขุดแยกมาจากคลองหลัก ต่อมาเมื่อมีการพัฒนาการคมนาคมขนส่ง

ทางบกเข้ามาในเขตทุ่งหลวงรังสิต มีการตัดถนนรังสิต-นครนายกเมื่อปี พ.ศ. 2490 ถนนจึงเริ่มเข้ามามีบทบาทสำคัญ ประกอบกับนโยบายการส่งเสริมการส่งออกผลผลิตอุตสาหกรรมและความต้องการที่อยู่อาศัย ทำให้โรงงานอุตสาหกรรม ธุรกิจหมู่บ้านจัดสรร เริ่มขยายตัวเข้ามาในพื้นที่บริเวณริมถนนพหลโยธิน และมีการขยายตัวของประชากรกลุ่มใหม่เข้ามา มีการตั้งถิ่นฐานใน

บริเวณศูนย์กลางคมนาคม และมีการพัฒนาเป็นชุมชนใหม่ จากพื้นที่ที่มีบทบาทเป็นศูนย์กลางการผลิตข้าวที่สำคัญ ปัจจุบันพื้นที่ทุ่งรังสิตกลายเป็นพื้นที่ศูนย์กลางอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม และที่อยู่อาศัย การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินนี้ได้ส่งผลกระทบต่อการใช้ที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และต่อชุมชนเกษตรที่เป็นชาวนา ลักษณะการครอบครองที่ดินจะมีการเปลี่ยนแปลง ที่ดินจะถูกทำให้มีขนาดเล็กลงและมีผู้ครอบครองมากขึ้น

บึงกาสามเป็นชุมชนท้องถิ่นที่ตั้งอยู่ใจกลางพื้นที่เกษตรกรรม สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นพื้นที่ราบเหมาะแก่การทำเกษตรมีพื้นที่รวมกว่า 16,200 ไร่ แบ่งสัดส่วนเป็นพื้นที่ทำนา 7,631 ไร่ พื้นที่ทำสวน 8,397 ไร่ และพื้นที่ทำไร่ 172 ไร่ (สำนักงานเกษตรอำเภอนองเสือ 2559) มีคลองส่งน้ำและคลองระบายน้ำเชื่อมติดต่อกันระหว่างคลองรังสิตประยูรศักดิ์กับคลองระพีพัฒน์ ได้แก่ คลองเก่า ไหลผ่านพื้นที่หมู่บ้าน ตั้งแต่หมู่ที่ 6 ถึงหมู่ที่ 8 คลองสิบ ไหลผ่านพื้นที่หมู่บ้าน ตั้งแต่หมู่ที่ 3 ถึงหมู่ที่ 5 คลองสิบเอ็ด ไหลผ่านพื้นที่หมู่บ้านตั้งแต่หมู่ที่ 1 ถึงหมู่ที่ 2 มีพัฒนาการร่วมกับการพัฒนาระบบชลประทานชุดคลองครั้งใหญ่ที่สุดในยุคนั้นเป็นหมู่คลองรังสิตที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาการเกษตรที่มีผลต่อเนื่อง ที่เป็นลักษณะพิเศษของพื้นที่ จนมาถึงยุคปัจจุบันที่พื้นที่เมืองขยายตัวออกมาส่งผลกระทบต่อพื้นที่เกษตรเดิมให้หดหายลงไป คงเหลือไว้แต่พื้นที่ทางไกลย่านชุมชนเมืองออกมาอย่างที่ตั้งของ

ชุมชนในตำบลบึงกาสาม ด้วยการควบคุมด้วยกฎหมายผังเมืองรวม (ผังเมืองรวมเมืองหนองเสือ-คลองหลวง-ธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี พ.ศ. 2550) เพื่อสงวนพื้นที่ไว้เพื่อการเกษตร

ลักษณะทางสังคมของพื้นที่ศึกษาเป็นสังคมพุทธ มีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน มีการตั้งถิ่นฐานอยู่ริมคลองสายหลัก มีลักษณะทางสังคมเป็นแบบสังคมแบบชนบทภาคกลาง เป็นสังคมเกษตรกรรม ที่ในปัจจุบันมีความแตกต่างกับพื้นที่อื่น ๆ ในเขตพื้นที่ทุ่งหลวงรังสิตที่ความเจริญ และการขยายตัวของเมืองได้แทรกซึมเข้ามา แต่ในพื้นที่ชุมชนบึงกาสามนั้นยังคงอนุรักษ์วิถีชุมชนแบบชนบท และวัฒนธรรมการทำเกษตรกรรมไว้ได้อย่างเข้มแข็ง ทั้งจากการทำอาชีพส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร หรือที่เกี่ยวข้องของคนในพื้นที่ และจากการดำรงวัฒนธรรมชุมชนที่สัมพันธ์กับการเกษตร ทั้งการปลูกข้าวทำนา ทำสวน มีการดำรงชีวิตสัมพันธ์กับวงจรรอบของการเพาะปลูก อีกทั้งโดยลักษณะทางกายภาพโดยรวมของพื้นที่ที่มีความร่มเย็น และยังหนาแน่นไปด้วยต้นไม้ มีทัศนียภาพโดยรวมเป็นพื้นที่เกษตร

แม้ว่าในช่วงที่เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในพื้นที่ทุ่งรังสิต พื้นที่ชุมชนบึงกาสามจะได้รับผลกระทบน้อย เนื่องจากระยะทางที่ไกลจากศูนย์กลางเมือง ชุมชนจึงสามารถดำรงความเป็นพื้นที่เกษตรมาได้โดยตลอด แต่

ภาพที่ 5 และ 6 แสดงภูมิทัศน์คูคลองในพื้นที่บึงกาสาม
ที่มา: กิตติศักดิ์ วิทยาโกลเลศ 2561

ปัจจุบันความเป็นเมืองได้ขยายคุกคามพื้นที่เกษตรออก
มาเรื่อย ๆ จำนวนประชากรเพิ่มทั้งจำนวนและความหนา
แน่นขึ้น ส่วนทางกับความไม่แน่นอนของรายได้ในภาค
เกษตร มีอุปสรรคในการทำการเกษตรมากมายทั้งจากโรค
ภัยและมลพิษ ชาวชุมชนหลายคนจึงคิดอยากขายที่ดิน
เปลี่ยนอาชีพเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น หากแต่ก็มี
ชาวสวน ชาวนาอีกหลายคนที่ยังรัก และหวงแหนใน
อาชีพการทำนาทำสวนของตน อยากเก็บไว้เป็นมรดกส่ง
ต่อให้ลูกหลาน (เล็ก พวงตัน 2560) การหาหนทางในการ
ช่วยเหลือเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับเกษตรกรเหล่านี้จึง
เกิดขึ้น

ศักยภาพของการท่องเที่ยวของชุมชน เกษตร

พื้นที่ชุมชนบึงกาสาม กำลังตกอยู่ในสถานการณ์ความ
เปลี่ยนแปลงของพื้นที่เกษตรกรรมและชุมชนที่มีความ
เชื่อมโยง แต่ด้วยศักยภาพของพื้นที่ที่มีและแนวโน้มการ
ท่องเที่ยวของสังคมและโลกหันกลับมาสนใจแหล่ง
ท่องเที่ยวที่มีชีวิตชีวา มีความเป็นกันเองตามชุมชนท้องถิ่น
ซึ่งถือเป็นโอกาสสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวใน
ชุมชนต่อไปในอนาคต ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจึงมีการ
วิเคราะห์ ศักยภาพพื้นที่เพื่อพัฒนาด้านการท่องเที่ยว โดย

การเก็บข้อมูลจากการสำรวจ และการสัมภาษณ์ชาว
ชุมชนในพื้นที่ด้วยเครื่องมือ 2 ประการคือ

- การวิเคราะห์ จุดแข็งและจุดอ่อน ด้านการ
ท่องเที่ยวในพื้นที่ (SWOT Analysis) เพื่อ
ศึกษาจุดแข็ง และจุดอ่อน ทั้งจากปัจจัยภายใน
และภายนอกเป็น เพื่อนำวิเคราะห์หาศักยภาพ
ในพื้นที่เป็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว
ในพื้นที่
- การวิเคราะห์ศักยภาพองค์ประกอบ ด้านการ
ท่องเที่ยวในพื้นที่ (5A) เพื่อศึกษาถึงความ
พร้อมขององค์ประกอบในการพัฒนา และ
แนวทางการกำหนดแผนการท่องเที่ยวในพื้นที่

การวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนด้านการ ท่องเที่ยวในพื้นที่ (SWOT Analysis)

พื้นที่ชุมชนเกษตรบึงกาสามมีพัฒนาการดั้งเดิมมาจากการ
เป็นพื้นที่เกษตร ความหวังที่จะเปลี่ยนแปลงเป็นพื้นที่
ท่องเที่ยว เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนนั้น ซึ่งหมายถึงการ
ปรับเปลี่ยนจากพื้นฐานดั้งเดิมที่เคยเป็นอยู่ ดังนั้น จึงเกิด
เป็นจุดอ่อนและอุปสรรคจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น
แต่ในทางตรงกันข้าม การคงสภาพเดิมไว้ไม่เปลี่ยนแปลง
ก็ย่อมหมายถึงความบริสุทธิ์ของพื้นที่ซึ่งถือเป็นจุดแข็ง

ภาพที่ 7 และ 8 แสดงวิถีชีวิตชาวชุมชนที่ทำการเกษตรเป็นหลัก และมีวัดเป็นศูนย์กลาง
ที่มา: กิตติศักดิ์ วิทยาโกลเล็ค 2561

และโอกาสอย่างหนึ่งที่เป็นแรงดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวได้ ซึ่งจากการศึกษาพบจุดแข็ง-โอกาส และจุดอ่อน-อุปสรรคในพื้นที่ดังนี้

จุดแข็ง

- หมู่คลองรังสิตนั้นเกิดจากพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน ซึ่งเริ่มต้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ซึ่งทรงโปรดให้ขุดคลองรังสิตเพื่อเปิดพื้นที่ทำการชลประทาน สร้างพื้นที่เกษตรผืนใหญ่ที่สุดในสมัยนั้น จากความเป็นมาดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงการมีที่มาที่ไป คุณค่าทางประวัติศาสตร์ที่มีเรื่องราวบอกเล่าสืบต่อกันได้ ซึ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยวแล้ว เหตุผลดังกล่าว มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างอัตลักษณ์ที่แตกต่างจากพื้นที่อื่น ๆ เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวที่สนใจเดินทางเข้ามา
 - จุดแข็งอีกประการหนึ่งของชุมชนเกษตรในพื้นที่บึงกาศสาม นั้นคือการทำสวนผลไม้ซึ่งเป็นที่ตั้งของชุมชนตั้งอยู่ในทำเลซึ่งเป็นเขตชานเมืองของกรุงเทพฯ มีรัศมีการเดินทางเข้าถึงจากพื้นที่ถึงใจกลางกรุงเทพฯ ไม่เกิน 50 กิโลเมตร รวมถึงสามารถเลือกรูปแบบการเดินทางในรูปแบบที่หลากหลาย ทั้งจากสนามบินดอนเมืองซึ่งใช้ระยะเวลาในการเดินทางประมาณ 55 นาที หรือการเดินทางโดยเส้นทางรถไฟผ่านสถานีรถไฟรังสิต ก็มีระยะเวลาในการเดินทางเพียง 50 นาที จะเห็นได้ว่าพื้นที่ชุมชนบึงกาศสามมีโอกาสนักท่องเที่ยวที่ต่างหลากหลาย รวมทั้งมีถนนหนทางที่สะดวกเข้าถึงสถานที่สำคัญและแหล่งท่องเที่ยวได้
- ในแง่ทำเลที่ตั้งของชุมชนเกษตรบึงกาศสามนั้น ตั้งอยู่ในทำเลที่สามารถสร้างความหลากหลายในโปรแกรมการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาได้ ทั้งจากการเดินทางของนักท่องเที่ยว

ที่มุ่งมาเที่ยวในส่วนในพื้นที่เกษตรกรรมก็มีพื้นที่เกษตรกรรมที่กว้างใหญ่ต่อเนื่องทั้งในเขตต.บึงกาศสาม อ.หนองเสือ จ.สระบุรี จนครนายก ไปจนถึงพื้นที่ข้างเคียง นอกจากนั้น กิจกรรมการท่องเที่ยวในส่วนพื้นที่ที่อัญบุรังสิตหรือฝั่งปทุมธานีด้านตะวันออกนั้น ก็มีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทั้งแหล่งท่องเที่ยวที่ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน เช่น สวนสนุกดิเอ็มวีลด์ ห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ ในเขตรังสิตหรือจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทให้ความรู้ที่เป็นพิพิธภัณฑ์ เช่น องค์การพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์แห่งชาติ ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษา รังสิต ฯลฯ นอกเหนือจากนั้น ในอนาคตพื้นที่คลอง 6 ในเขตอัญบุรีซึ่งเป็นพื้นที่ต่อเนื่องกัน ก็มีแผนที่สวนสัตว์ดุสิตจะย้ายเข้ามาตั้งอยู่ในพื้นที่ จะเห็นได้ว่าในรอบพื้นที่บึงกาศสามนั้นมีโอกาสในการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีความสัมพันธ์กันอย่างหลากหลาย ซึ่งถือเป็นจุดแข็งของพื้นที่

- จุดแข็งอีกด้านหนึ่งของการพัฒนาการท่องเที่ยวในเขตบึงกาศสามคือ ความสนใจของท้องถิ่น ในการพัฒนาพื้นที่ โดยมีความต้องการในการสร้างรายได้เสริมให้กับชุมชนด้วยการพัฒนาการท่องเที่ยว ประกอบกับวิสัยทัศน์ของผู้บริหารในท้องถิ่นซึ่งมีความคิดริเริ่มในการพัฒนา และเปิดกว้างให้กับแนวคิดในการพัฒนารูปแบบใหม่ แต่ก็ไม่ลืมที่จะอนุรักษ์พื้นที่เกษตรผืนสุดท้ายในเขตทุ่งรังสิตแห่งนี้ไว้
- พื้นที่เกษตรในเขตบึงกาศสามนั้นถือเป็นพื้นที่ที่มีการพัฒนาทางการเกษตรอย่างต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลายาวนาน มีผลผลิตทางการเกษตรที่หลากหลาย อันได้แก่ ข้าว พืชสวน ถั่วลิสง ส้ม ไม้ดอกไม้ประดับ เป็นต้น มีผลผลิตให้สามารถเลือกซื้อได้ทั้งปี และแปลงเกษตรก็มีเอกลักษณ์และความสวยงามในรูปแบบที่ต่างกันไป ทั้งความร่มรื่น ความสดชื่น รูปแบบทิวทัศน์ที่แปลกตา รวมถึงกิจกรรมที่หลากหลาย ที่เกิด

จากการดำเนินกิจกรรมภาคเกษตร เช่น การพายเรือเก็บส้ม การพายเรือล่องไปในคูคลอง ร่องสวน การเยี่ยมชมวิถีชีวิตอันสวยงามของนาข้าว แปลงปอเทือง รวมถึงความสวยงามจากบรรดาสวนไม้ดอกไม้ประดับต่าง ๆ ที่จะช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยว ที่เป็นคนเมืองที่ไม่เคยสัมผัสวิถีชีวิตชนบท หรือนักท่องเที่ยวที่แสวงหาความแปลกใหม่ในการท่องเที่ยวทางเลือก

โอกาส

- สิ่งหนึ่งที่ถือเป็นโอกาสของการพัฒนาพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวในเขตบึงกาสาม คือการมีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ความเป็นมา ที่สอดคล้องกับกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยวย้อนยุค ที่นักท่องเที่ยวนิยมเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ การแต่งกายย้อนยุค และการท่องเที่ยวมีการปรับปรุงสถาปัตยกรรมให้เป็นรูปแบบในอดีต ที่สร้างความสนใจให้กับนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางมาเรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่มี ถือเป็นโอกาสของพื้นที่ที่สอดคล้องกับกระแสการท่องเที่ยวในปัจจุบัน
- สังคมไทยถือเป็นสังคมที่ถูกปลูกฝังในเรื่องของความเชื่อความศรัทธา การเดินทางท่องเที่ยวไหว้พระบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ศรัทธาเป็นส่วนหนึ่งของค่านิยมในสังคม ชุมชนบึงกาสามและพื้นที่เกี่ยวเนื่องคือ ต.บึงบา นั้นมีศาสนสถานที่เป็นที่นิยม มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากเดินทางมาสักการะคือ วัดป่าคลอง 11 ดังนั้น หากนำเอาความเชื่อของสังคมไทยมารวมกับจุดแข็งของพื้นที่ซึ่งเป็นศาสนสถานที่มีชื่อเสียงและเชื่อมโยงไปยังศาสนสถานอื่น ๆ ข้างเคียงที่กระจายอยู่ร่วมกับชุมชนย่อมถือเป็นโอกาสสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อกระจายรายได้ให้กับชุมชน

จุดอ่อน-อุปสรรค

- พื้นที่ชุมชนเกษตรบึงกาสามตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ชนบทรอบนอก มีสภาพโครงสร้างพื้นฐานเป็นแบบชนบท และขาดการบำรุงรักษา ถนนหลายเส้นมีความทรุดโทรมแตกร้าวทรุดตัว สภาพไหล่ทางไม่มีพุดบาททางเท้าและหลุมบ่อกลุ่ม บางจุดหลุมบ่อ สภาพดังกล่าวจึงเป็นอุปสรรคต่อความมั่นใจของนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางเข้ามา และอาจสร้างอันตรายหรือก่อให้เกิดอุบัติเหตุกับนักท่องเที่ยวได้ นอกเหนือจากนั้นในพื้นที่ยังมีสภาพสาธารณูปการ อันได้แก่ สถานรักษาพยาบาล และสถานตำรวจ ที่อยู่ห่างไกล และไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอต่อการรองรับนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางเข้ามาเป็นจำนวนมากได้
- ในด้านสถานที่ท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนเกษตรบึงกาสามนั้น จากการศึกษาพบว่า ขาดความน่าสนใจ และไม่มีแรงดึงดูดที่จะนำพาให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาหาได้ ลักษณะแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่มีลักษณะแบบธรรมดาทั่วไป ไม่ได้มีลักษณะโดดเด่นเฉพาะ ทั้งทางด้านสถาปัตยกรรม ศิลปกรรมหรือวัฒนธรรม เมื่อพิจารณาจากกิจกรรมการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวจะรู้สึกเบื่อเมื่อเดินทางมาแล้วได้เที่ยวน้อย ไม่คุ้มค่ากับที่เดินทางมา นอกจากนี้แหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่หลายแห่ง ก็ขาดการพัฒนาเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว ทรุดโทรมขาดความปลอดภัยที่จะรองรับนักท่องเที่ยว
- ในด้านแหล่งท่องเที่ยวที่มีในพื้นที่ชุมชนบึงกาสามนั้น มีพัฒนาการจากเดิมที่เป็นเพียงชุมชนเกษตรกรรมในพื้นที่ชนบทไม่ได้มีเป้าหมายในด้านการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว พื้นที่ดังกล่าวจึงไม่มีเอกลักษณ์ที่จะนำเสนอ ในด้านการท่องเที่ยวที่จะแสดงความแตกต่างจากพื้นที่ชุมชนอื่น ๆ อีกทั้งการพัฒนาการ การท่องเที่ยว

ในพื้นที่ชุมชนบึงกาสามนั้นส่วนใหญ่เป็นไปโดยอิสระไม่มีการแบ่งแยกรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ชัดเจน การค้าขาย การพักผ่อน และการชื่นชมธรรมชาติถูกผสมรวมในพื้นที่เดียวกัน จนขาดเอกลักษณ์ที่ชัดเจน ไม่สามารถแสดงความแตกต่างจากพื้นที่ชุมชนอื่น ๆ ที่พัฒนาด้านการท่องเที่ยวได้

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรคของพื้นที่ในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวพบว่าในพื้นที่ชุมชนเกษตรบึงกาสามนั้นมีโอกาสในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้เนื่องจากมีจุดแข็งและมีโอกาสจากการที่เป็นพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ที่มีภาพลักษณ์ที่ชัดเจนสามารถพัฒนาเพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวผู้สนใจเดินทางเข้ามาศึกษา และประกอบกับพื้นที่ที่สามารถเข้าถึงได้โดยสะดวกจากการเดินทางทั้งทางรถ เครื่องบิน และทางรถไฟ หรือทางคลองรังสิตประยูรศักดิ์ กับคลองซอยต่อเนื่องอื่น ๆ อีกทั้งยังสามารถเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวในพื้นที่โดยรอบ และกับกิจกรรมการท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่ และอีกปัจจัยที่สนับสนุนให้ชุมชนบึงกาสามสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้นั้น ก็ด้วยแนวโน้มนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ที่กำลังเป็นกระแสของสังคมไทยในปัจจุบัน ชุมชนบึงกาสามเป็นชุมชนประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่สามารถพัฒนาการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับแนวโน้มนี้นี้ได้ จุดแข็งที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการพัฒนาในชุมชนบึงกาสามคือ ความพยายามพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของท้องถิ่นที่เข้มแข็ง มีการบูรณาการร่วมกันทำงานกับสถาบันการศึกษา ผู้บริหารท้องถิ่นก็มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาการท่องเที่ยว และอีกประเด็นสำคัญที่จะช่วยพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนเกษตรบึงกาสามนี้ไว้ก็ด้วยค่านิยมพื้นฐานของสังคมไทยที่ถูกปลูกฝังเรื่องความเชื่อความศรัทธามาช้านานและในพื้นที่ข้างเคียงที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเกษตรบึงกาสามนั้นมีศาสนสถานสำคัญที่ดึงดูดความศรัทธาของนักท่องเที่ยวให้มากราบไหว้บูชาเป็นจำนวนมาก ซึ่งอาจเป็นจุดสำคัญที่จะดึงดูดให้ผู้คนเข้ามาสัมผัสกับพื้นที่บึงกาสามแห่งนี้ และได้ทดลองท่องเที่ยวไปตามกิจกรรมและแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ในพื้นที่

ในด้านจุดอ่อนและอุปสรรคของพื้นที่นั้น เนื่องจากชุมชนบึงกาสามนั้นเดิมพัฒนาขึ้นเพื่อเป็นพื้นที่ทำเกษตรกรรม ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายในการเป็นแหล่งท่องเที่ยว ระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการที่เตรียมไว้ ไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อรองรับผู้คนจำนวนมาก แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ก็ขาดการจัดการ การสนับสนุน ขาดการศึกษาพัฒนาเพื่อสร้างเอกลักษณ์เฉพาะตัวของพื้นที่ การพัฒนาการท่องเที่ยวที่แล้วมากเป็นไปโดยอิสระ ไม่มีการกำหนดแนวคิดรูปแบบหรือทิศทาง เป็นไปแบบต่างคนต่างทำ ทำให้รูปแบบการท่องเที่ยวที่มีขาดความชัดเจนและแรงดึงดูด

การวิเคราะห์ศักยภาพองค์ประกอบด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ (5A)

ในการพัฒนาการท่องเที่ยวนี้องค์ประกอบทางการท่องเที่ยวถือเป็นปัจจัยสำคัญที่เป็นความต้องการของนักท่องเที่ยว (กรมการท่องเที่ยว 2557) ซึ่งคณะวิจัยได้ทำการสำรวจจาก “แหล่งท่องเที่ยวเดิมที่มีในพื้นที่สถานที่ที่มีโอกาสพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว และสถานที่ที่มีโอกาสสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวได้” โดยได้พิจารณาจากปัจจัยประกอบ 5 ประการ (5A) และมีรายละเอียดการประเมินดังนี้

1. ปัจจัยด้านความดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว (Attraction)

ประเมินจากความน่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยว การมีเรื่องราวที่น่าสนใจ และการสร้างความประทับใจ

2. ปัจจัยด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility)

ประเมินจากความสะดวกสบายในการเข้าถึงทั้งจากการเดินทาง และการค้นหารายละเอียดข้อมูลผ่านเอกสาร หรือข้อมูลในระบบอินเทอร์เน็ต

3. ปัจจัยด้านสิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities)

ประเมินจากสิ่งอำนวยความสะดวกในสถานที่ ความสะอาด และความปลอดภัย

4. ปัจจัยด้านความหลากหลายของกิจกรรม (Activities)

ประเมินจากความน่าสนใจของกิจกรรมการท่องเที่ยว
ซึ่งในแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนบึงกาสามยังไม่มี
การพัฒนาด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว จึงไม่นำปัจจัย
นี้มาร่วมประเมินด้วย

โดยในการศึกษาครั้งนี้ ได้แบ่งเกณฑ์การประเมินจาก
ปัจจัยทั้ง 5 ด้าน โดยเริ่มจาก *** มีศักยภาพมาก ** มี
ศักยภาพปานกลาง * มีศักยภาพน้อย 0 ไม่มีศักยภาพ
และ n/a ไม่สามารถเก็บข้อมูล โดยมีรายละเอียดการ
ประเมินดังนี้

5. ปัจจัยด้านที่พัก (Accommodation)

ประเมินจากความพร้อมด้านกายภาพของแหล่ง
ท่องเที่ยว ความสวยงาม และประโยชน์ใช้สอย

ตารางที่ 1 การประเมินคุณลักษณะของทรัพยากรการท่องเที่ยวสถานที่ท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยว	ดึงดูดใจ	การเข้าถึง	ความสะดวก	ด้านที่พัก
ศูนย์การเรียนรู้บ้านผู้ใหญ่เล็ก	xxx	xx	xx	xxx
สวนส้มลุงติ ส้มเขียวดำเนิน	xx	x	x	x
สวนฟุ้งขจร	x	x	n/a	n/a
สวนสุชนาบุรณ์	x	x	n/a	n/a
สวนสุธิดา 2	x	x	n/a	n/a
สวนพูลทรัพย์	x	x	n/a	n/a
สวนธนานันท์	x	x	n/a	n/a
สวนธรรมพร	x	x	n/a	n/a
สวนส้มตั้งฮะฮวด	x	x	n/a	n/a
ไร่ไชยสาส์น	x	x	n/a	n/a
สวนเปรม 1	x	x	n/a	n/a
สวนส้มเขียวดำเนิน	x	x	n/a	n/a
กรู้งไทยฟาร์ม	x	x	n/a	n/a
สวนเกษตรสุขสฤติย์	xx	x	xx	xx
สวนเวียงชัยชนะ	xx	x	xx	xx
ฟาร์มอิมสุข	xx	xx	xx	xx
จูบิลีอเนกนิคฟาร์ม	xx	xx	xx	xx

แหล่งท่องเที่ยว	ดึงดูดใจ	การเข้าถึง	ความสะดวก	ด้านที่พัก
วัดป่าคลอง 11	xxx	xx	xx	xx
วัดจุฬาจินดาราม	xx	xx	xx	xx
วัดบึงกาสาม	x	xx	x	x
วัดเจริญบุญ	xx	xx	x	x
วัดบึงบา	xx	xx	xx	x
วัดศรีคัคณางค์	x	xx	x	x
วัดราษฎร์บำรุง	x	xx	x	x
วัดลำพระยา	x	xx	x	x
วัดคลองเก่า	x	xx	x	x
ศาลพระแก้วมรกต	x	xx	0	x
องค์การบริหารส่วนตำบลบึงกาสาม	0	xx	xx	0
สมาคมกู้ภัยและช่วยชีวิต (FARA)	xxx	x	xx	xx
กลุ่มวิสาหกิจชุมชนรัตนห้า	xx	x	x	x
องค์การบริหารส่วนตำบลบึงชำอ้อ	0	xx	xx	0
องค์การบริหารส่วนตำบลบึงบา	0	xx	xx	0
ตลาดสดบึงชำอ้อ	xx	xx	x	x
ห้องสมุดประชาชนหนองเสือ	xx	xx	x	x

หมายเหตุ: n/a ไม่สามารถเก็บข้อมูล 0 ไม่มี * มีน้อย ** มีปานกลาง *** มีมาก

ที่มา: จากการสำรวจ 15 ธันวาคม 2560

จากการวิเคราะห์ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ เพื่อดูคุณลักษณะของทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่นั้น โดยพิจารณาจากองค์ประกอบทางการท่องเที่ยวที่ แรงดึงดูดใจ การเข้าถึง การอำนวยความสะดวกและด้าน ที่พัก ซึ่งจากการศึกษาพบว่าแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนบึง กาสามนั้นส่วนใหญ่ ไม่ได้มีการวางแผนหรือมีการจัดตั้ง ตั้งแต่การเริ่มดำเนินการ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่พัฒนามา จากพื้นที่ชุมชน ศาสนสถาน บ้านเรือน และแปลง เกษตรกรรมที่เคยใช้ในการทำการเกษตรกรรมหรือการ

ดำรงชีวิตมาก่อน สภาพของแหล่งท่องเที่ยว จึงไม่อาจ พัฒนาในเรื่องของความสะดวก และลักษณะทางกายภาพ ด้านที่พักได้อย่างสมบูรณ์แบบมีเพียงบางแห่งเท่านั้นซึ่ง เป็นส่วนน้อยที่สามารถพัฒนาด้านความสะดวก และด้าน ที่พักเพื่อรองรับการท่องเที่ยวได้ ประกอบกับสถานที่ หลายแห่งยังมีความเป็นส่วนตัวสูง ไม่อนุญาตให้คณะวิจัย และบุคคลภายนอกเข้าไปสำรวจภายใน จึงไม่สามารถ ประเมินค่าคะแนนได้ จึงเป็นผลให้ได้ค่าคะแนนในปัจจุบัน นี้น้อยที่สุด ได้ผลค่าคะแนนรวมในลักษณะกายภาพด้าน

ที่พักที่ร้อยละ 18.13 และได้ผลค่าคะแนนรวมในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกที่ร้อยละ 21.63 ส่วนปัจจัยทางด้านการเข้าถึงนั้นเนื่องจากพื้นที่ชุมชนเกษตรบึงกาสามนั้นปัจจุบันถือว่ามีการพัฒนาด้านระบบสาธารณูปโภคในระดับของชุมชนมีระบบโครงข่ายถนนเข้าถึงทั่วทุกพื้นที่ที่สามารถเดินทางถึงได้โดยสะดวกพอสมควร และสถานที่หลายแห่งมีการจัดการโดยชาวบ้านที่เป็นคนรุ่นลูกหลานที่มีความสามารถทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสาร และได้้นำข้อมูลของสถานที่ของตนถ่ายทอดไว้ในระบบอินเทอร์เน็ต ทำให้สามารถค้นคว้าหาข้อมูลเพิ่มเติมได้ในระบบอินเทอร์เน็ตได้โดยสะดวก โดยเป็นปัจจัยที่ได้ผลค่าคะแนนรวมสูงสุดในการเข้าถึงที่ร้อยละ 30.40 อีกปัจจัยสำคัญซึ่งเป็นข้อในการดึงดูดเพื่อให้นักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวในชุมชนเกษตรบึงกาสามนั้นพบว่า แหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเกษตรบึงกาสามนั้นโดยรวมส่วนใหญ่ไม่มีชื่อเสียงขาดแรงดึงดูดใจที่จะดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวซึ่งอาจเกิดจากด้วยความน่าสนใจของพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวเองยังไม่เพียงพอกับความคุ้มค่าต่อการเดินทางที่จะมา และการมาท่องเที่ยวเพียงที่ใดที่หนึ่งไม่ได้มีการเชื่อมโยงเป็นรูปแบบเป็นเครือข่ายที่จะเที่ยวได้หลายที่เกิดความคุ้มค่าน่าท่องเที่ยว รวมถึงกิจกรรมการท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่จะช่วยดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามา ก็ขาดความชัดเจน ไม่สามารถระบุได้ว่านักท่องเที่ยวที่มาจะมาเที่ยวแล้ว จะได้เห็นอะไร ได้พบอะไร ได้สนุกกับอะไร หรือได้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องอะไร แต่เมื่อนำแหล่งท่องเที่ยวมาพิจารณาแยกเป็นรายแห่งแล้วกลับมีความน่าสนใจในด้านการมีเอกลักษณ์ของกิจกรรม เช่น การเป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องวิถีชีวิตการทำเกษตรกรรมของศูนย์การเรียนรู้บ้านผู้ใหญ่เล็ก การเป็นสถานที่ให้ความรู้เรื่องการกู้ภัยของสมาคมกู้ภัยและช่วยชีวิต (FARA) และการเป็นศาสนสถานที่มีชื่อเสียงของวัดป่าคลอง 11 จึงทำให้ได้ผลค่าคะแนนรวมในการดึงดูดใจที่ร้อยละ 29.82

จากการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ชุมชนพบว่า ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สัมพันธ์กับบริบทของพื้นที่ ศักยภาพด้านการท่องเที่ยว และแนวโน้มการท่องเที่ยวของสังคม 3 ประการคือ

1. การท่องเที่ยวในแปลงเกษตรกรรม
2. การท่องเที่ยวย้อนยุค
3. การท่องเที่ยวที่ผสมผสานกับความเชื่อ

ซึ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยวนั้นต้องคำนึงถึงการพัฒนาองค์ประกอบทางการท่องเที่ยวควบคู่กัน ต้องมีแผนการพัฒนาทั้ง ปัจจัยการเข้าถึง ปัจจัยแรงดึงดูด ปัจจัยทางกายภาพ ปัจจัยความสะดวก และปัจจัยกิจกรรม ที่ต้องมีการสร้างความเข้มแข็งด้วย “การบูรณาการทั้งกิจกรรมและองค์ประกอบทางการท่องเที่ยวเข้าด้วยกัน”

แผนภูมิที่ 2 แสดงกรอบแนวความคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวตามศักยภาพพื้นที่

ที่มา: กิตติศักดิ์ วิทยาโกลลเลิศ 2561

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนบึงกาสาม

จากการวิเคราะห์ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่บึงกาสามนั้นพบว่า แนวทางการพัฒนาเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และสอดคล้องกับศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่นั้น ควรมุ่งพัฒนาโดยการบูรณาการทั้งกิจกรรมและองค์ประกอบทางการท่องเที่ยวเข้าด้วยกัน เป็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวใน 5 ประเด็น

1. การท่องเที่ยวที่มีความเชื่อมโยงกันในเชิงพื้นที่ให้เกิดเป็นเครือข่ายที่จะช่วยกระจายประโยชน์ที่ได้สู่ชุมชน อีกทั้งยังช่วยกระตุ้นให้ชาวชุมชนอื่น ๆ ได้เห็นผลที่แท้จริง
2. การกำหนดพื้นที่สาธารณะที่เข้าถึงง่ายอย่าง สำนักงาน อบต. เป็นจุดศูนย์กลางเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงข้อมูล ชาวสาร
3. การพัฒนาระบบเปลี่ยนถ่ายการสัญจร จากรถส่วนตัว เป็นรถราง หรือจักรยาน จากนั้นจึงเชื่อมต่อไปยังแหล่งท่องเที่ยว
4. การกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวอื่น ๆ ต่อไปโดยให้กำหนดเป็นวงรอบ เพื่อช่วยกระจายความสนใจของนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย
5. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวครอบคลุมพื้นที่ชุมชน ซึ่งจะช่วยกระจายรายได้ลงไปยังชุมชน

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากศักยภาพด้านการท่องเที่ยว และกระแสนิยมในปัจจุบันจึงได้กำหนดเป็นแผนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนบึงกาสามออกเป็น 2 เครือข่าย ดังนี้

การพัฒนาเครือข่ายแหล่งท่องเที่ยวในแปลงเกษตรกรรม

ความเป็นพื้นที่เกษตรกรรมเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ประกอบด้วยนาข้าว ไม้ผล ไม้ยืนต้น และพืชผัก ตามลำดับ ซึ่งลักษณะพิเศษของพื้นที่เกษตรในบึงกาสามที่เหมาะสมกับการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวคือ การมีพื้นที่แปลงใหญ่ โปรงโล่ง สามารถพาสานเอากิจกรรมการท่องเที่ยวเข้าไปร่วมได้ เช่น การให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปลองเก็บพืชผลทางการเกษตรด้วยตนเอง (ตัวอย่างกรณีสวนส้ม) หรือการให้นักท่องเที่ยวเข้าไปสัมผัสความเป็นธรรมชาติที่ร่มรื่นในสวน โดยกิจกรรมเดินสำรวจ หรือการพายเรือลัดเลาะไปตามร่องสวน ที่เป็นอีกลักษณะพิเศษของการทำสวนในแถบบึงกาสามที่ต้องยกย่อง ทำให้เกิดภูมิทัศน์ที่สวยงามแปลกตาแก่นักท่องเที่ยวผู้มาเยือน อีกทั้งยังเป็นการลดผลกระทบจากการที่นักท่องเที่ยวที่อาจเหยียบย่ำทำความเสียหายให้กับพื้นที่ปลูกด้วย

ในด้านการบูรณาการเชื่อมโยงกิจกรรมการท่องเที่ยวนั้น การท่องเที่ยวไปตามแปลงเกษตรสามารถเชื่อมโยงไปตามสถานที่ตั้งของแปลงเกษตรประเภทต่าง ๆ เริ่มต้น

ภาพที่ 9 แสดงร่างแนวความคิดในการพัฒนาอาคารศูนย์ท่องเที่ยวที่จะตั้งอยู่ในพื้นที่สาธารณะที่จะบูรณาการ และเชื่อมโยงกิจกรรม ข้อมูลข่าวสาร เปลี่ยนถ่ายระบบสัญจร

ที่มา: โสพิศ ชัยชนะ 2561

จากศูนย์กลางการบริการการท่องเที่ยวเพื่อรับทราบข้อมูล แผนการเดินทาง และเปลี่ยนระบบสัญญาณจราจรจากรถยนต์ส่วนตัวเป็นรถราง จากนั้นจึงเดินทางไปตามถนนโครงข่ายถนน ไปยังแปลงเกษตรประเภทต่าง ๆ ที่กระจายอยู่ในพื้นที่ เพื่อร่วมกิจกรรมที่มีในแต่ละแปลง ซึ่งจะช่วยให้การลดความเสียหายจากการถูกนักท่องเที่ยวเหยียบไปบนแปลงเกษตรซ้ำ ๆ และช่วยกระจายรายได้ไปให้ทั่วถึงด้วย

การพัฒนาเครือข่ายแหล่งท่องเที่ยวกับความเชื่อ

ความเป็นชุมชนท้องถิ่นและความเชื่อ ความศรัทธาเป็นสิ่งที่อยู่คู่กันมาช้านาน และเป็นความนิยมในการท่องเที่ยวในปัจจุบัน กับการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อไหว้สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ช่วยกระจายรายได้ให้กับท้องถิ่นในพื้นที่ต่าง ๆ ในพื้นที่บึงกาสาม และพื้นที่ข้างเคียงนั้นมีวัดตั้งอยู่

ภาพที่ 10 และ 11 แสดงกิจกรรมสาธิตการท่องเที่ยวในสวนการพายเรือ และการทดลองเก็บผลไม้จากต้น ในพื้นที่แปลงเกษตรกรรมสวนส้มลุงดี ในพื้นที่ชุมชนบึงกาสาม
ที่มา: กิตติศักดิ์ วิทยาโกลเล็ค 2561

	1	2	3	4	5	6
R1	09:30	10:00-11:00	11:00-12:00	12:00-13:00	13:00-14:00	14:00-15:00
เส้นทางที่ 1	อบต.บึงกาสาม	สวนชวนชม	สวนส้มเขียวดำนิน	สวนมะม่วงลุงอาจ	สวนส้มลุงดี	สวนส้มปิตัก
รถราง						

แผนภูมิที่ 3 แสดงตัวอย่างการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวในรูปแบบเครือข่าย ที่สร้างความหลากหลาย กระจายรายได้ และช่วยลดผลกระทบจากการท่องเที่ยว
ที่มา: ภดารี กิตติวัฒนวิช 2561

ถึง 24 วัด และมีวัดที่มีชื่อเสียงอย่างวัดป่าคลอง 11 ที่มีผู้คนนับถือ ที่บางวันมีผู้เข้าไปสักการะเป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้รูปแบบการท่องเที่ยวที่จะพัฒนาในพื้นที่บึงกาสนั้นอาจเป็นไปได้ในลักษณะกิจกรรมไหว้พระเก้าวัด ฯลฯ ซึ่งกิจกรรมรูปแบบนี้จะช่วยกระจายรายได้ และสร้างความคึกคักให้กับพื้นที่ และอาจบูรณาการรูปแบบการท่องเที่ยวแบบย้อนยุค “การออกแบบพัฒนาพื้นที่” เป็นย่านการค้าเล็ก ๆ ตามศาสนสถานเพื่อช่วยสร้างกิจกรรมดึงดูดนักท่องเที่ยว

ในด้านการบูรณาการเชื่อมโยงกิจกรรมการท่องเที่ยวนั้น จะเริ่มต้นจากศูนย์กลางการบริการการท่องเที่ยวเพื่อรับทราบข้อมูล แผนการเดินทาง และเปลี่ยนระบบสัญญาณรถยนต์ส่วนตัวเป็นรถราง จากนั้นจึงเดินทางไปตามถนนโครงข่ายถนน ไปตามวัดที่มีในพื้นที่ที่ตั้งกระจายอยู่แล้ว อีกทั้งเมื่อมีการเดินทางในพื้นที่ก็จะเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เห็นมุมมองที่สวยงามอื่น ๆ เกิดการจับจ่ายสร้างรายได้ให้กับชุมชนและกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวอื่น ๆ ต่อไป

แผนภูมิที่ 4 แสดงตัวอย่างการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวในรูปแบบเครือข่าย ที่สร้างความหลากหลาย กระจายรายได้ และช่วยลดผลกระทบจากการท่องเที่ยว

ที่มา: ภาดารี กิตติวัฒนวิษ 2561

ภาพที่ 12 แสดงร่างแนวความคิดในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวกับความเชื่อเป็นย่านการค้าพื้นถิ่นแบบย้อนยุค

ที่มา: โสพิศ ชัยชนะ 2561

บทสรุป และอภิปรายผลการศึกษา

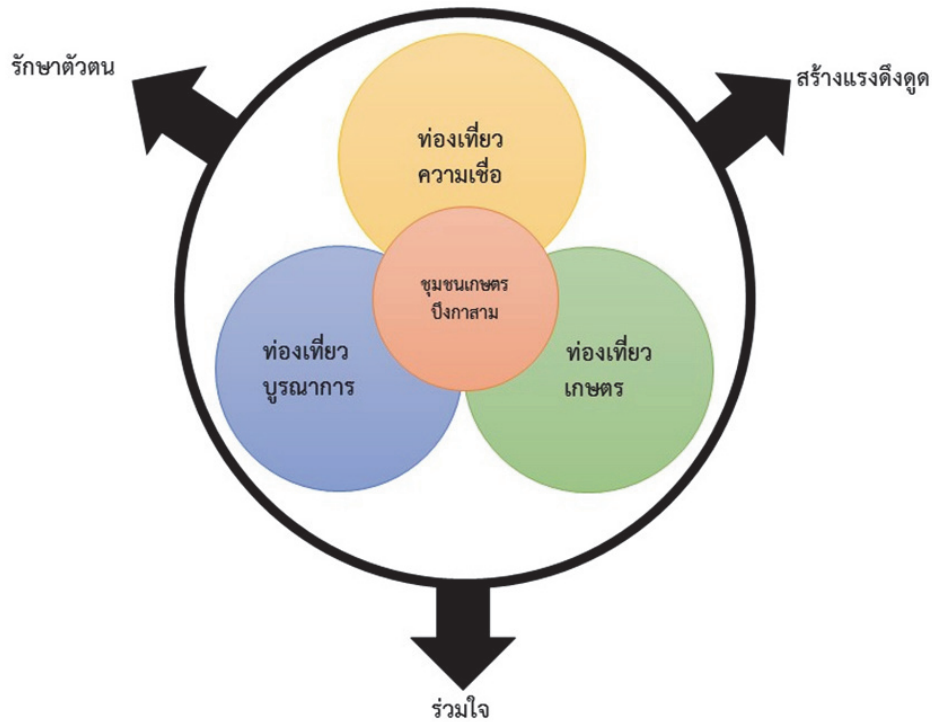
จากการวิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวของชุมชนบึงกาสามนั้น พบปัญหาความพร้อมของพื้นที่ในการพัฒนา แต่ก็สามารถปรับปรุงแก้ไขได้ถ้ามีการวางแผนที่ชัดเจน และมีการกำหนดทิศทางการท่องเที่ยวเพื่อให้แหล่งท่องเที่ยว และกิจกรรมการท่องเที่ยวทั้งหลายมุ่งไปภายใต้แนวคิดร่วมกันซึ่งจะทำให้โอกาสในการพัฒนาพื้นที่ชุมชนบึงกาสามนั้นสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ เพื่ออนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมและชุมชนแห่งนี้ไว้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่มุ่งรักษาคุณภาพของสังคม ทั้งการเป็นเมืองสมัยใหม่และการอนุรักษ์ชุมชนท้องถิ่นที่ต้องอยู่คู่กัน

การท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนเกษตรบึงกาสาม ควรมีการพัฒนาเรื่องความสะดวกและการให้บริการด้านการท่องเที่ยว การให้ข้อมูล การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางเข้ามา และสร้างแรงดึงดูดใจให้กับนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางมาเที่ยวในพื้นที่ จากการมีเอกลักษณ์ทางการท่องเที่ยวที่มีความชัดเจนโดดเด่นที่แตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวอื่นที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีความชัดเจนว่านักท่องเที่ยวจะมาแล้วได้ทำอะไรในเวลาไหน จะติดต่อใคร และเรื่องของการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายระหว่างสถานที่ท่องเที่ยว ในการที่นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวในพื้นที่แล้วจะสามารถเที่ยวต่อไปยังพื้นที่อื่น ๆ เป็นวงรอบ ให้เกิดรู้สึกถึงความคุ้มค่าสำหรับการเดินทางมาเที่ยว ซึ่งถ้าหากมีการพัฒนาปัจจัยเหล่านี้แล้วอนาคตในการพัฒนาชุมชนเกษตรบึงกาสามเป็นแหล่งท่องเที่ยวนั้นก็จะมีโอกาสในการพัฒนาได้

แนวคิดการพัฒนาชุมชนเกษตรบึงกาสามบนพื้นฐานการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนที่ประสานกับอัตลักษณ์ของพื้นที่นั้นเกิดจากแนวทางการพัฒนาท่องเที่ยวในแปลงเกษตรกรรม และการท่องเที่ยวกับความเชื่อ ซึ่งรูปแบบการท่องเที่ยวทั้ง 2 แบบนั้นบูรณาการเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน และโดยมีศูนย์กลางคือชุมชนเกษตรบึงกาสามที่เป็น

พื้นที่ในการพัฒนา กรอบแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนนี้เกิดจากแนวคิดว่าการท่องเที่ยวที่มีรูปแบบการจัดการวางแผนที่ดีจะช่วยให้การรักษามรดกภูมิปัญญาความยั่งยืน ดังนั้น แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนเกษตรบึงกาสามนั้น จึงเกิดจากการถ่ายทอดแนวคิดดังกล่าว ไปสู่สังคมเพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ เพื่อสร้างรายได้กับชุมชน และในทางกลับกันก็เป็นสิ่งร่วมจิตรวมใจของคนในพื้นที่ให้กำลังในการรักษาและมีความมั่นใจในการดูแลพื้นที่ของตนเองต่อไป โดยแบ่งเป็น 3 ประเด็นดังนี้

1. **การรักษาตัวตน**ของชุมชนบึงกาสามว่าเติบโตมาจากการเป็นชุมชนเกษตรเป็นชุมชนชนบท ที่มีวิถีการพัฒนาแบบชาวบ้านมีน้ำใจไมตรี และมีวัฒนธรรมในการทำเกษตร เหล่านี้คือเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ของพื้นที่ และเป็นเหตุผลในการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวที่มีความสนใจเข้ามาเรียนรู้
2. **การสร้างแรงดึงดูด**ให้นักท่องเที่ยวเข้ามา จากการศึกษาค้นคว้าที่ผ่านมามีพื้นที่ชุมชนบึงกาสามนั้นขาดแรงดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามา เพราะฉะนั้นการสร้างจุดเด่นที่จะดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามา ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การสร้างรูปแบบ เครือข่ายการเดินทางท่องเที่ยว (tourist route) หรือกิจกรรมอื่น ๆ ที่จะทำให้นักท่องเที่ยวมีความรู้สึกคุ้มค่าในการเดินทางมาท่องเที่ยว และดึงดูดให้เขาเข้ามาเที่ยวซ้ำอีก
3. **การสร้างพื้นที่รวมใจ** ที่เป็นสัญลักษณ์ในการบ่งบอกให้นักท่องเที่ยวรู้ว่าชุมชนบึงกาสามนั้นมีความเชื่อมั่นต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว ช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางมาท่องเที่ยว และในทางกลับกันพื้นที่เหล่านั้นก็จะเป็นแหล่งรวมใจสร้างความเชื่อมั่นให้กับชาวชุมชนในพื้นที่ให้รู้สึกถึงความรัก และความมั่นคงในอนาคตใหม่ ๆ ของพื้นที่ที่จะมีอนาคตที่ยั่งยืนต่อไป

แผนภูมิที่ 5 แสดงกรอบแนวคิดการพัฒนาการห้องเรียนในชุมชนเกษตร
ที่มา: กิตติศักดิ์ วิทยาโกลเลิศ 2561

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวทางการพัฒนาการห้องเรียนในชุมชนเกษตรพื้นที่ศึกษาชุมชนบึงกาสาม อำเภอนองเสือ จังหวัดปทุมธานี โดยได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี (สัญญาเลขที่ ABCRMUTT60A01)

บรรณานุกรม

กรมการท่องเที่ยว. *คู่มือการตรวจประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการโรมิพ้องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, 2557.

กรมโยธาธิการและผังเมือง. *“ผังเมืองรวมเมืองหนองเสือ-คลองหลวง-ธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี พ.ศ. 2550.”* สืบค้น 1 มิถุนายน 2560. https://www.dpt.go.th/wan/lawdpt/data/01/124_24_160550_27.pdf.

กิตติศักดิ์ วิทยาโกลเลิศและวลัญชรักร พุ่มชลิต. *โครงการศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนตลาดเก่าริมน้ำทุ่งหลวงรังสิต*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, 2550.

ฉลอง สุนทรวาณิชย์, วราภรณ์ จิรัชัยศักดิ์, ธงชัย พรรณ
สวัสดิ์และสุริชัย หวันแก้ว, บรรณาธิการ. **ร้อยปีคลอง
รังสิต: โครงการวิจัยนำร่องเฉลิมฉลองวโรกาส
กาญจนาภิเษก**. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

ปิยนาด บุนนาค, ดวงพร นพคุณและสุวัฒนา ธาดานิติ. **คลอง
ในกรุงเทพฯ**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2525.

เล็ก พวงตัน. สัมภาษณ์. 3 มีนาคม 2560.

สำนักงานเกษตรอำเภอหนองเสือ. **ข้อมูลพื้นฐานการเกษตร
ระดับอำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี พ.ศ. 2559**.
สืบค้น 16 พฤศจิกายน 2560. [http://nongsuea.
pathumthani.doae.go.th/data/data%20kaset.
pdf](http://nongsuea.pathumthani.doae.go.th/data/data%20kaset.pdf).

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่ง
ชาติ. **การพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทย: เอกสารประกอบ
การประชุมประจำปี 2546 การพัฒนาที่ยั่งยืน**.
นนทบุรี: ม.ป.ท., 2546.

อุษา โคตรศรีเพชร. “แนวทางการพัฒนาเมืองและพื้นที่
เกษตรกรรมในบริเวณทุ่งรังสิต.” วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง จุฬาล
งกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

เอนก นาวิกมูล. **หนังสือประชุมภาพเมืองไทย**. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์สายธาร, 2551.